

نماز خوانی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان

علیرضا محمدنژاد، دبیر آموزش و پرورش شهرستان اشنویه و مدرس دانشگاه
 حسن امین پور، گروه علمی دانشگاه پیام نور تهران
 زینب سیدلاهیجانی، معلم پژوهنده، آموزش و پرورش اشنویه

چکیده

یکی از فرایض دینی، که برای انسان آثار مثبت و فراوانی دارد، نماز است. نماز مهم‌ترین گام برای تربیت دینی و ایجاد رفتارهای صحیح است. در این تحقیق، رابطه بین نماز خوانی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان بررسی شده و روش تحقیق آن از نوع توصیفی و از نوع هم‌بستگی است. جامعه آماری آن شامل کلیه دانش‌آموزان پسر و دختر دوره متوسطه شهرستان اشنویه در سال تحصیلی ۸۹-۸۸ است. تعداد افراد نمونه به روش نمونه‌گیری تصادفی ۱۲۰ نفر انتخاب گردیدند. جمع‌آوری اطلاعات با استفاده از پرسش‌نامه محقق ساخته برای تشخیص میزان پایبندی به نماز بوده و از معدل دروس نوبت اول دانش‌آموزان به نشانه پیشرفت تحصیلی استفاده شده است. برای تجزیه و تحلیل یافته‌ها از روش‌های آمار توصیفی، انواع جداول فراوانی، درصد، میانگین، انحراف معیار و... روش‌های آمار استنباطی، تحلیل واریانس، ضریب هم‌بستگی پیرسون و آزمون تی استفاده شده است. نتیجه تحقیق نشان می‌دهد که بین پیشرفت تحصیلی و نماز خوانی دختران و پسران رابطه معنی‌دار وجود دارد.

▲ کلیدواژه‌ها: نماز، نماز خوانی، پیشرفت تحصیلی

مقدمه

نماز در ابعاد مختلف وجودی انسان، آثار متعالی تربیتی دارد، به طوری که هیچ عملی را از نظر تأثیرگذاری مثبت، نمی توان با آن مقایسه کرد. این آیه شریفه که می فرماید: «ان الصلوة تنهى عن الفحشا و المنکر» (عنکبوت، ۳۵) اثر خارق العاده نماز را متذکر می شود. انسان از طریق پایبندی به نماز به تدریج، فحشا و منکر، یعنی همه اعمال ناپسند، از درشت ترین تا ریزترین آن ها را کنار می گذارد و با توجه به مضمون این آیه شریفه «لا بذکر الله تطمئن القلوب» (طه، ۱۴) از آثار روانی و روحی و حتی جسمی نماز به حدی برخوردار می شود که با آن به نهایت آرامش دست می یابد تا جایی که هیچ غم و اندوه و نگرانی و ترس، در زندگی او تجسم پیدا نمی کند «لاخوف علیهم و لا هم یحزنون» (بقره، ۲۷۷)، نه آنان ترسی دارند و نه اندوهی و نگرانی ای. نماز، مؤثرترین نسخه انسان سازی است. انسان های خود ساخته و تربیت شده نماز، جامعه ای متعال، با نشاط و پیشرفته تشکیل خواهند داد.

وقتی از اسرار و فلسفه نماز از رسول اکرم (ص) پرسیده شد، پاسخی دادند که بخشی از آن چنین است: «نماز موجب رضای خدا و آن راه انبیا(ع) است. نماز برای نمازگزار، موجب دوستی فرشتگان، هدایت، ایمان، نور معرفت، برکت در روزی، راحتی بدن، دوری و کراهت شیطان، سلاحی علیه کافر، اجابت دعا، قبولی اعمال، توشه آخرت، شفیع در مقابل ملک الموت، مونس در قبر، فراش زیرین او در قبر و پاسخ نکیر و منکر و... خواهد بود» (نماز از دیدگاه قرآن و احادیث: ۲۰).

طبق فرمایش قرآن، اهل نماز در برخورد با شر، دچار جزع و فریاد نمی شوند و در برخورد با خیر حسد نمی ورزند، حقوق مردم را در اموال خود دقیقاً محاسبه و رعایت می کنند، به قیامت ایمان دارند، از عذاب پروردگار می ترسند، بر شهوات خود مسلط اند، حافظ فروج خود هستند، رعایت کننده امکانات و حافظ پیمان خویشانند و... (معارج، ۱۹ تا ۲۳).

با توجه به نکات فوق که گزیده ای ناچیز از آثار فردی و اجتماعی نماز است، می توان دریافت که بی توجهی به ترویج نماز، صدمات جبران ناپذیری به دانش آموزان وارد می سازد. به عبارت دیگر، اگر مربیان و معلمان امر نماز را در دانش آموزان نهادینه نکنند، آنان در زندگی دچار خسران خواهند شد. از طرف دیگر، دانش آموز درس خوان با پایبندی به نماز به عهد و پیمان فردی و اجتماعی نیز پایبند می شود و نیازی به کنترل بیرونی ندارد اما افرادی که پایبند به نماز

نیستند جز با کنترل بیرونی، آن هم با اکراه چنان ویژگی را به دست نمی آورند.

لذا با توجه به تأثیر نماز ایجاد در آرامش روانی افراد به بررسی رابطه نماز خوانی و پیشرفت تحصیلی در دختران و پسران پرداخته می شود.

روش

پژوهش حاضر یک مطالعه توصیفی و از طرف دیگر، از نوع همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانش آموزان دختر و پسر دوره متوسطه شهرستان اشنویه است، که در سال تحصیلی ۸۹-۸۸ تحصیل می کردند. تعداد حجم نمونه به دلیل محدودیت زمانی و هزینه ها به شرح جدول زیر به صورت تصادفی طبقه نسبتی به تفکیک جنسیت انتخاب گردیدند.

جدول شماره ۱- جدول نمونه گیری

پایه	دختر	پسر
اول	۲۰	۲۰
دوم	۲۰	۲۰
سوم	۲۰	۲۰
جمع	۶۰	۶۰

۱. پرسش نامه پایبندی به نماز: پرسش نامه به صورت خود گزارش دهی است که دارای ۲۰ سؤال بوده و دارای دو مقیاس بی نماز و نماز خوان است. دامنه نمره ها بین صفر تا ۲۰ است. براساس نتایج این پرسش نامه افرادی که نمره پایین تر از ۹ می آورند، بی نماز و آن ها که نمره بالاتر از ۱۲ می آورند نماز خوان نامیده می شوند. حالت بین این دو، متوسط نام می گیرد.

ضریب پایایی پرسش نامه، به روش آلفای گرانباخ ۰/۸۷ به دست آمد. به این صورت که ابتدا ابزارها بین ۱۵ نفر از دانش آموزان هم سطح نمونه اجرا شد و ضریب پایایی آن با استفاده از فرمول آلفای گرانباخ محاسبه گردید. برای به دست آوردن روایی محتوایی، ابزارها، به چهار نفر از افراد صاحب نظر نشان داده شد و دیدگاه های آن ها برای اصلاح ابزارها لحاظ گردید.

یک تا ۲۰ در نظر گرفته شده بود، اطلاعاتی به شرح جدول شماره ۲ به دست آمد:

جدول شماره ۲ نشان می‌دهد که بیشترین نمره متعلق به عدد ۱۴ است با ۱۱/۶۶٪ و کمترین آن متعلق به ۹، ۱ و ۱۰، که با ۰/۸۳٪ دیده می‌شود.

با استفاده از نمرات نماز، دانش‌آموزان نمازخوان و غیرنمازخوان از هم تفکیک داده شدند، به این صورت که عدد ۲۰ به ۵ طیف خیلی خوب (۱۷ تا ۲۰)، خوب (۱۴ تا ۱۶)، متوسط (۱۰ تا ۱۳)، بد (۶ تا ۹) و خیلی بد (کمتر از ۶) تقسیم شد. با ادغام خیلی خوب و خوب، نمرات ۱۴ تا ۲۰ نمازخوان، نمرات ۱۰ تا ۱۳ متوسط و کمتر از ۹ بی‌نماز نامیده شده است. به این ترتیب جدول شماره ۳ به دست آمد:

جدول شماره ۳ نشان می‌دهد که ۵۸/۳۳٪ دانش‌آموزان، نمازخوان و ۱۷/۵٪ متوسط و ۲۴/۱۷٪ بی‌نماز بوده‌اند. در مجموع ۹۱ نفر نمازخوان شناخته می‌شوند.

۲. میانگین نمرات درسی: برای سنجش پیشرفت تحصیلی از معدل و نمرات نوبت اول افراد استفاده شد. همچنین میانگین دروس مرتبط با نماز مانند دین و زندگی و دروس پرورشی نیز محاسبه گردید.

فرضیه‌های پرورشی

۱. بین دانش‌آموزان دختر و پسر، از نظر نمازخوانی تفاوت معنی‌دار وجود دارد.
۲. بین دانش‌آموزان پایه‌های تحصیلی، از نظر نمازخوانی تفاوت معنی‌دار وجود دارد.
۳. بین پیشرفت تحصیلی و نمازخوانی دانش‌آموزان دختر و پسر رابطه معنی‌دار وجود دارد.
۴. بین جنسیت، پایه تحصیلی، پیشرفت تحصیلی و نمازخوانی دانش‌آموزان رابطه معنی‌دار وجود دارد.

یافته‌ها

پس از محاسبه فراوانی نمرات نماز آزمودنی‌ها، که از

جدول شماره ۲- جدول فراوانی و درصد فراوانی آزمودنی‌ها به تفکیک نمرات نماز

نمره	۰	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
فراوانی	۴	۰	۴	۴	۵	۳	۲	۳	۲	۱	۱
درصد	۳/۳۳	۰/۸۳	۳/۳۳	۳/۳۳	۴/۱۶	۲/۵	۱/۶۶	۲/۵	۱/۶۶	۰/۸۳	۰/۸۳
نمره جمع	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	جمع
فراوانی	۹	۵	۶	۱۴	۱۰	۱۰	۹	۱۰	۱۲	۵	۱۲۰
درصد	۷/۵	۴/۱۶	۵	۱۱/۶۶	۸/۳۳	۸/۳۳	۷/۵	۸/۳۳	۱۰	۴/۱۶	۱۰۰

جدول شماره ۳- فراوانی و درصد فراوانی نمازخوانی آزمودنی‌ها

نمازخوان	فراوانی	درصد
بانماز	۷۰	۵۸/۳۳
متوسط	۲۱	۱۷/۵
بی‌نماز	۲۹	۲۴/۱۷
جمع	۱۲۰	۱۰۰

فرضیه اول: بین دانش آموزان دختر و پسر، از نظر نمازخوانی تفاوت معنی دار وجود دارد.

جدول شماره ۴ و ۵

با توجه به داده‌های جدول ۵، چون t محاسبه شده، از اندازه t جدول در سطح معناداری $0/05$ و درجه آزادی 69 ، بزرگ‌تر است. بنابراین بین دانش آموزان پسر و دختر از نظر نمازخوانی، تفاوت معنادار وجود دارد، به طوری که دانش آموزان دختر با توجه به میانگین بالاتر، نمازخوان‌تر از پسرها هستند.

فرضیه دوم: بین دانش آموزان پایه‌های مختلف تحصیلی، از نظر نمازخوانی تفاوت معنی دار وجود دارد.

جدول شماره ۶ و ۷

با توجه به تجزیه و تحلیل واریانس و سطح معناداری $0/05$ و میزان F که از F بحرانی جدول با درجه آزادی 2 و 68 ، کوچک‌تر است، می‌توان نتیجه گرفت که در مجموع

جدول شماره ۴- مقایسه میانگین‌ها برای سنجش تفاوت نمازخوانی پسرها و دخترها

گروه‌ها	فراوانی	میانگین	انحراف معیار
پسر	۳۱	۱۰/۲۳۴۰	۲/۲۹
دختر	۴۰	۱۲/۱۴۶۲	۲/۱۶

جدول شماره ۵- آزمون t با گروه‌های مستقل برای سنجش تفاوت نمازخوانی پسرها و دخترها

گروه‌ها	فراوانی	Df	t
پسر	۳۱	۶۹	۲/۲۸۵
دختر	۴۰		

جدول شماره ۶- سنجش نمازخوانی دانش آموزان پایه‌های تحصیلی

گروه‌ها	تعداد فراوانی	میانگین	انحراف معیار
اول	۲۳	۱۱/۰۳	۱/۰۱۷
دوم	۳۰	۱۲/۲	۰/۹۳
سوم	۱۸	۱۱/۹	۰/۹۵
جمع	۷۱		

جدول شماره ۷- خلاصه تجزیه و تحلیل واریانس دانش آموزان پایه‌های تحصیلی

تغییرات	ss	d.f	ms	F
بین گروه‌ها	۲۸/۶۰	۲	۱۴/۳۰	۲/۶۶
درون گروه‌ها	۳۶۵/۵	۶۸	۵/۳۷۵	
جمع	۱۹۴/۱	۸۰		

تفاوت پایه‌های مختلف از نظر نمازخوانی با یکدیگر معنادار نیست.

فرضیه سوم: بین پیشرفت تحصیلی و نمازخوانی دانش‌آموزان دختر و پسر رابطه معنی‌دار وجود دارد.
جدول شماره ۸

در مقایسه دخترها و پسرها از نظر معدل، بالاترین فراوانی در هر دو گروه، مربوط به سطح ۱۴ تا ۱۷، به ترتیب دختر و پسر، ۵۳/۶۶، ۴۵/۱۶ درصد بوده است. در سطح چهارم یعنی از ۱۷ تا ۲۰، دخترها، ۲۹/۲۷ درصد و پسرها ۲۹/۰۳ درصد را به خود اختصاص دادند. دخترها در گروه اول ۸/۵ درصد بیشتر از پسرها قرار دارند. در مجموع معدل دخترهای نمازخوان بیشتر از پسران نمازخوان است.

در نمازخوانی دانش‌آموزان دختر، به میزان معنی‌دار، نمازخوان‌تر از دانش‌آموزان پسر هستند.

فرضیه چهارم: بین جنسیت، پایه تحصیلی، پیشرفت تحصیلی با نمازخوانی دانش‌آموزان رابطه معنی‌دار وجود دارد.

جدول شماره ۹

با توجه به داده‌های جدول ۹، بیشترین هم‌بستگی ما بین متغیرها مربوط به پیشرفت تحصیلی با نمازخوانی ۰/۳۲۴ و هم‌بستگی بین جنسیت و نمازخوانی هم ۰/۲۱۸ و در نهایت ضریب هم‌بستگی بین نمازخوانی و پایه تحصیلی ۰/۱۷۹ و سطح معناداری ۰/۰۵، فرضیه محقق را تأیید

جدول شماره ۸ – جدول فراوانی و درصد فراوانی آزمودنی‌ها به تفکیک جنسیت و سطوح مختلف معدل

معدل	پسر	درصد	دختر	درصد	جمع	درصد
۰ تا ۱۰	۱	۳/۲۳	۱	۲/۴۴	۲	۲/۸۲
۱۰ تا ۱۴	۷	۲۲/۵۸	۶	۱۴/۶۳	۱۳	۱۸/۳۱
۱۴ تا ۱۷	۱۴	۴۵/۱۶	۲۲	۵۳/۶۶	۳۵	۴۹/۳۰
۱۷ به ۲۰	۹	۲۹/۰۳	۱۲	۲۹/۲۷	۲۱	۲۹/۵۷
جمع	۳۱	۱۰۰	۴۰	۱۰۰	۷۱	۱۰۰

جدول شماره ۹ – جدول هم‌بستگی پیشرفت تحصیلی با نمازخوانی دانش‌آموزان دختر

پیشرفت تحصیلی	پایه تحصیلی	جنسیت	ضریب هم‌بستگی	نمازخوانی
۰/۳۲۴	۰/۱۷۹	۰/۲۱۸	ضریب هم‌بستگی	
۰/۰۵	۰/۰۵	۰/۰۵	سطح معناداری	
۹۹	۹۹	۹۹	فراوانی	

می‌کند. به بیان دیگر می‌توان گفت که نوع جنسیت و پایه تحصیلی با نمازخوانی دانش‌آموزان ارتباط معنادار دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

طبق یافته‌های پژوهش حاضر، بین نمازخوانی و پیشرفت تحصیلی، همبستگی بالا و معنی‌داری وجود دارد. یعنی هرچه دانش‌آموزان از نظر درسی میانگین بالاتری داشته باشند، بیشتر نماز می‌خوانند. این همبستگی در سطح $p=0/05$ ، معادل $0/324$ است. در بین تحقیقات انجام گرفته، یک مورد یافت شد که در آن رابطه نمازخوانی دانش‌آموزان و پیشرفت تحصیلی آن‌ها با هم سنجیده شده است. نتایج تحقیق سیف‌اللهی (۱۳۸۷) رابطه بین نمازخوانی و پیشرفت تحصیلی را مورد تأیید قرار می‌دهد.

همچنین نتایج یافته‌های پژوهش حاضر بیانگر این نکته است که بین نمازخوانی و میانگین پیشرفت تحصیلی در دروسی مانند دین و زندگی و دروس پرورشی رابطه بالا و معنی‌داری وجود دارد. در این خصوص تحقیقاتی که چنین یافته‌ای را رد یا تأیید کنند، یافت نشد.

همچنین برابر با یافته‌های تحقیق، بین دانش‌آموزان دختر و پسر، از نظر نمازخوانی، تفاوت معناداری وجود دارد، به طوری که دخترها از پسرها نمازخوان تر هستند. نتیجه این تحقیق در مورد تفاوت معنی‌دار نمازخوانی پسران و دختران و برتری نمازخوانی دختران، با نتایج حاصل از پژوهش سیف‌اللهی (۱۳۸۷)، سبیلان (۱۳۸۰)، بهرامی (۱۳۷۹) هم‌سوست. همچنین تبریزی (۱۳۷۸) رشد اجتماعی دختران شرکت‌کننده در نماز جماعت را بیشتر از پسران اعلام کرده است. مسعودی‌فر (۱۳۷۵) نیز گرایش نوجوانان دختر به نماز جماعت را بیش از پسران دانسته و شورای عالی جوانان (۱۳۷۳) تهران؛ طی تحقیقی از کلیه نوجوانان و جوانان ۱۱ تا ۲۹ سال ساکن محدوده تهران درمی‌یابد که درصد افراد نمازخوان در بین جوانان دختر (۶۲٪) و در میان جوانان پسر (۴۶٪) است. ظروفی (۱۳۷۰) و کمالی (۱۳۷۱) هم ارتباط بین جنسیت و گرایش به

نماز را گزارش کرده‌اند. (به نقل از سیف‌اللهی، ۱۳۸۷) مطابق با یافته‌های تحقیق حاضر، بین پایه‌های تحصیلی دانش‌آموزان و میزان نمازخوانی آن‌ها، رابطه معنی‌داری وجود ندارد، حمیده معینی‌پور (۱۳۸۲) هم با بررسی ۱۵ تحقیق انجام گرفته در مورد نماز، طی یک فراتحلیل، به همان نتیجه رسیده است. «فضائلی و همکاران (۱۳۷۴) دریافته‌اند که $67/82\%$ دانش‌آموزان اول دبیرستان، $66/12\%$ دانش‌آموزان دوم دبیرستان، $74/47\%$ دانش‌آموزان سوم دبیرستان و $76/54\%$ دانش‌آموزان چهارم دبیرستان، نماز می‌خوانند.» (به نقل از سیف‌اللهی، ۱۳۸۷)

حسینی (۱۳۷۴) در پژوهشی با نام «بررسی راه‌های جذب دانش‌آموزان به نماز» نتیجه می‌گیرد که بین آموزش در مدرسه و خواندن نماز دانش‌آموزان رابطه معنی‌دار وجود دارد. بنائیان سفید (۱۳۷۲) هم به همین نتیجه رسیده است. در مجموع نتایج این پژوهش نقش پایه‌های مختلف را در نمازخوانی دانش‌آموزان به طور دقیق مشخص نکرده است.

منابع

۱. قرآن مجید
۲. بنائیان سفید، محمد (۱۳۷۲)، نگرش دانش‌آموزان نسبت به اقامه نماز در مدارس استان سمنان، شورای تحقیقات آموزش و پرورش استان سمنان
۳. حسینی، روح‌الله (۱۳۷۴)، بررسی راه‌های جذب دانش‌آموزان به نماز طرح پژوهشی شورای تحقیقات آموزش و پرورش، استان کرمانشاه
۴. سبیلان اردستانی، شمس (۱۳۷۹)، راه‌های گسترش فرهنگ نماز در بین دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهرستان اردستان، دانشگاه آزاد اسلامی خوراسگان
۵. سیف‌اللهی، وجه‌الله (۱۳۸۷)، بررسی چگونگی افزایش علایق جوانان (دانش‌آموزان متوسطه و پیش‌دانشگاهی)، نسبت به فریضه نماز، تحقیقات سازمان آموزش و پرورش استان گیلان
۶. بهرامی، اشرف (۱۳۸۰)، بررسی راهکارهای ایجاد گرایش به نماز در بین دانش‌آموزان مدارس راهنمایی شهرت نهایی خرم‌آباد و درود
۷. فضائلی، علی‌اصغر و همکاران (۱۳۷۱)، بررسی عوامل مؤثر در میزان گرایش‌های اسلامی و عمل به فرایض دینی در بین دانش‌آموزان مدارس راهنمایی و متوسطه استان هرمزگان
۸. معینی‌پور، حمیده (۱۳۸۲)، فراتحلیل عوامل مؤثر بر جذب و شرکت دانش‌آموزان در نماز جماعت مدارس

